

Po raznovrsnosti građe i po njenoj naučnoj vrednosti, te i načinu beleženja i prikupljanja građe, ova je zbirka jedna od najboljih etnoloških zbirki svoje vrste, koju naša etnološka nauka ima.

Kao što i prof. Radovanović u svom predgovoru napominje, ove narodne umotvorine veoma jasno svedoče o duševnoj vedrinji i otvorenosti Marijovaca, o velikom daru njihovom za šalu, jakoj nacionalnoj svesti, te

o snazi i svežini narodnih predanja, što čini da su oni »za Južnosrbijance ono isto što za Šumadince Ere«. (Uporedi Jovan Erdeljanić: *Etnološko proučavanje našega Juga*, Glasnik Etnografskog muzeja u Beogradu VII, 1932, 5).

Želeti je da Skopsko Naučno društvo i dalje produži sa izdavanjem knjiga Zbornika i proučavanjem Južne Srbije, onako kako je to već započelo. *Tatomir Vukanović.*

BILJEŠKE

* Jugoslavenska akademija u Zagrebu prenela je poradi trošnosti u sporazumu s krčkim biskupom i opatom sv. Lucije dr. Josipom Srebrničem iz crkvice sv. Lucije u Jurandvoru na Krku tzv. bašćansku ploču u kojoj se spominje i kralj Zvonimir, jedan dakle od najdragocjenijih spomenika hrvatske povijesti ranih stoljeća. Tekst natpisa priopćen je u VII. knjizi Akademijinih »Starina« (1875.) prvi puta i zato je zavod bio mišljenja (usprkos ususa da to spada u posao arheoloških muzeja i konservatorskih ureda) da je »i najopravdanije, da Akademija i čuva taj spomenik«. Poslan je novinama u tom smislu dopis »Iz pisarnice Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu broj 872 od 14. kolovoza 1934.« u kojem se još zaključno kaže »Potrebu prenosa shvatila je i odobrila i naša državna vlast«.

Ali uvaženi visoki kulturni zavod nije računao sa stanovištem stanovnika Baške i ostalih otočana otoka Krka. Dogodila su se mnoga i neugodna, zbilja čudnovata zbitija, razumljiva iz opće razdraženosti naših provincijskih mjesta i tzv. »malih ljudi« koji upravo traže »događaje«.

G. V. Štefanić pisao je u »Obzoru« 17. VIII. 1934. m. o. i ovo: »...Što je sve to vrijeme bilo s pločom, koju su bili postavili benediktinski redovnici oko g. 1100., ne zna se točno, ali ona se eto ipak sačuvala čitava i gotovo posve čitljiva, te se na njoj može čitati za Zvonimira »kraj hrvatski«, što je najstariji sačuvani narodni naziv na našem jeziku. Čudo je da se sačuvala, jer za nju nije bilo interesa sve do pred nekih 80 godina. Ona je opet iskrsnula iz mraka zajedno s narodnom svijesću prošloga stoljeća. U potrazi za spomenicima narodne prošlosti došao je bio u Bašku naš učenjak Ivan Kukuljević, koga je bašćanski župnik i poznati narodnjak Petar Dorčić upozorio na ploču u sv. Luciji. Kukuljević je pokušao ploču pročitati, ali je nije mogao posve odgonetati. Zatim su odmah dolazili da čitaju ploču i drugi, a u prvom redu naš učenjak iz Dobrinja pop Ivan Črnčić i kanonik i učenjak Franjo Rački i

drugi. Učenjaci su tokom druge polovice prošloga stoljeća nekoliko puta tekst ploče objelodanili i protumačili. Kipar I. Rendić napravio je za Jugoslavensku akademiju faksimil u gipsu. Na taj i sličan način ploča je stekla široku popularnost u učenom svijetu, postala je ponos čitavoga našeg naroda, a osobito Bašćana, jer se po ploči Baška i pročula po svijetu. Krčki biskup Ivan Vitezić u brizi za očuvanje ploče, dao ju je g. 1861. dignuti sa crkvenoga tla i postaviti na povišeno mjesto u pobočnoj kapeli. Da se bolje sačuva od dodira ljudskih ruku i od laganog raspadanja, biskup Antun Mahnić dao ju je zatvoriti u staklo. Međutim čini se da su te mjere pospješile raspadanje ploče, osobito od vlage, pa su se od ploče počeli lomiti sitni komadići... Pred par godina iskrsla je misao, da bi ploču trebalo staviti na drugo mjesto, gdje će biti bolje konservirana. i to u Zagrebu kao našem kulturnom središtu. Za to su se navodili razni razlozi, osobito nesigurnost ploče na državnoj periferiji, na granici »drugoga carstva«. Jugoslavenska akademija u Zagrebu kao naučna ustanova je već onda predložila krčkom biskupu kao opatu sv. Lucije u Baški, da se nađe načina za prenos ploče u Akademijinu palaču u Zagreb. Na taj glas napisao sam u »Obzoru« g. 1932. članak u kojem sam iznio svoje mišljenje kao otočanin znajući, da je to mišljenje čitavoga naroda na otoku. Posljednji događaji oko ploče uvjerali su me, da sam osjećao s narodom. U tom sam naime članku izrazio bojazan, da će doskora otok Krk ostati bez svojih karakterističnih kulturno-nacionalnih spomenika, ako se bude sve iz njega odnosilo. Glede bašćanske ploče zastupao sam mišljenje, da je ne valja odnositi s njezina mjesta... Tada sam kao i u drugoj prilici predlagao, da se uopće crkva sv. Lucije pretvori u narodni muzej otoka Krka koji bi primio sve, osobito kamene spomenike naše prošlosti, koji su kojekuda rasijani... Bašćanski puk nije slutio, da bi bašćanska ploča mogla biti odnesena iz sv. Lucije... Iznenađena puče glas, da je između Jugoslavenske

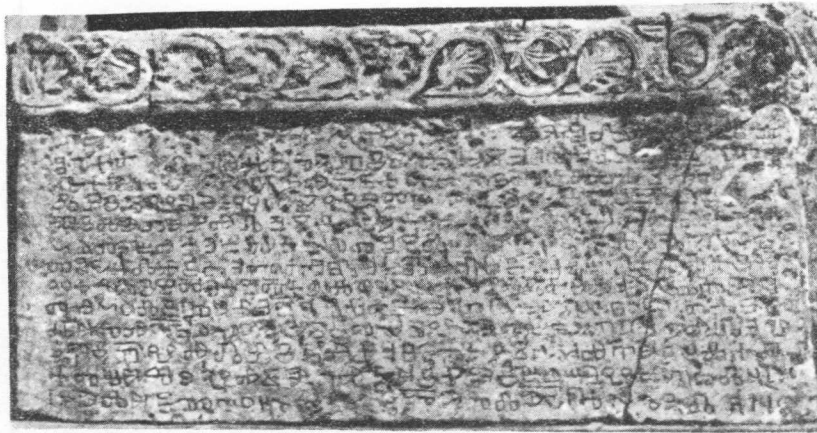
Crkva Sv. Lucije u Jurandvoru na Krku

akademije u Zagrebu i krčkog biskupa preuzv. g. Srebrniča u sporazumu s kaptolom sklopljen ugovor o prenosu ploče u Zagreb. Narod je stvar saznao istom onda kad je vidio, da je stigla kopija ploče iz Zagreba s dopisom Jugoslavenske akademije župnom uredu, da će Akademija poslati ljude koji će staru ploču preuzeti, a kopiju staviti na mjesto ploče. To je djelovalo kao bombe... Narod je bio toliko razdražen, da je bio spreman da se silom opre tome odnošenju, pa ma što se dogodilo. Koliko je s jedne strane razumljiva i pohvalna ovakova svijest i odlučnost priprostoga naroda, valja opet osuditi one besavjesne ljude koji su među narod širili lažne glasove i naivne priče, da narod još više razdraže. Tajnovitost je ovdje napravila obratan efekt od onoga što su ugovarači namjeravali... Na koncu je sreski načelnik g. Vitezić savjetovao pretstavnicima Akademije da odgode preuzimanje ploče, dok se duhovi ne smire. Oni su na to pristali...»

Istoga dana javio se u »Novostima« g. dr. Živko Petričić, bivši narodni zastupnik. On je m. o. kazao: »...Pred mjesec dana stigao je na župni ured u Baški iz Zagreba ogroman sanduk, težak oko 1000 kg i odmah se razglasilo među narodom, da je to kopija

glasovite Zvonimirove ploče... Nitko nije znao, tko to šalje i po čijem ovlaštenju, a o cijelom tom poslovanju nije bilo obaviješteno ni sresko načelstvo u Krku, a ni uprava općine Baška. Već je ova nepromišljenost uzbudila pučanstvo, a još je više pobudio nemir novinsko pisanje o nekim vlasnicima bašćanske ploče... jedno je stalno izvan sumnje: ploča ne može da dulje ostane u onakovoj crkvi, kakova je danas... Crkvića stoji na padini brijega. Njezinj su zidovi prema sjeveru zasipani na metar zemljom, koju kiša donosi sa brijega. Možda to, a možda i još što drugo jest razlog, da je crkvića neprestano vlažna, a pogled na ploču u polumračnoj crkvić doista je žalostan. Sama je ploča vlažna i mekana, i kada se dodirne, čini se da bi se mogla prstima drobiti... Sa malim troškom dala bi se na otoku Krku sagraditi ili otkupiti prikladna zgrada za muzej starina, sa malim troškom moglo bi se početi iskapanjem, koje bi nas sve bez sumnje iznenadilo. Krk, Rab, Pag su pasivni krajevi. Ovim radnjama postiglo bi se dvoje: razjasnila bi se mnoga stranica naše drevne historije i pomoglo bi se tamošnjem narodu zaradom...»

Povodom ovoga članka odgovorio je u istom listu 19. VIII. u ime Akademije njezin tajnik

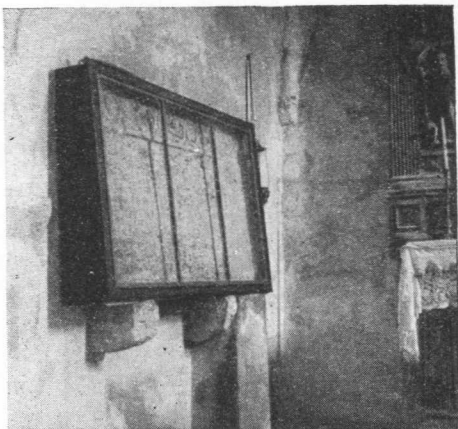

Bašćanska ploča

sveuč. prof. g. dr. V. Vouk, da se radi o jednom propustu crkvenih vlasti koje nijesu na vrijeme uputile pučanstvo Baške u cijelu stvar. Dalje je u Akademijinom odgovoru iznešeno i nekoliko načelnih gledišta koja su vrijedna da se i ovdje reproduciraju. Tu se m. o. veli: »... Kod pomisli na osnivanje jednog novog muzeja za čuvanje starina treba uzeti u obzir ne samo materijal nego i strogo naučne razloge. Muzeji nisu samo spremišta za čuvanje starina, nego treba da budu naučni zavodi koji žive i rade. Prema tome nisu za osnivanje muzeja samo potrebne prostori, u kojima bi se starine pohranile već treba i stručnjaka, čitavi naučni, tehnički i pomoćni personal za provođenje radova, konserviranja i proučavanja, a uz to još velika biblioteka, pa sva ostala pomagala. Za sve to potrebna su dostatna sredstva, državne pomoći, ako bismo željeli da takovu instituciju uopće zovemo muzejem. Mi imamo i onako suviše mnogo malih pokrajinskih muzeja, koji nemaju sredstava, da čuvaju i najznatnije spomenike, a kamo li da se bave izučavanjem starina. Lijep nam je primjer kninski muzej. Znamo zato svi vrlo dobro, kako pod pritiskom teških ekonomskih prilika prolaze i naši muzeji u državnim kulturnim centrima. Oni imaju sredstva jedva za najnužnije potrebe, a o provođenju većih radova ne može biti govora. Otkuda će se dakle stvoriti potrebna sredstva za novi muzej, kad su za osnutak takove naučne institucije potrebna tako velika novčana sredstva. U drugu ruku treba uočiti i momenat, da bi nakon osnutka »muzeja za gornjojadranske otoke« jednakim pravom sutra mogao netko tražiti da se osnuje »muzej za srednjoadranske otoke« itd., i zbilja ne bismo znali, gdje bismo se ustavili na osnivanju malih pokrajinskih muzeja, kad znamo

da naša zemlja obiluje tolikim historijskim blagom, koje je dijelom otkriveno, a dijelom još pod zemljom. Konačno na taj način centralni muzeji ne bi mogli ni postojati, jer bi se pretvorili u manje muzeje svoje najbliže okoline. O pitanjima ove vrste vode računa i muzejski zakoni kulturnih država, pa koliko mi je poznato, postoji i u našem projektu muzejskih zakona ustanova, da svi važni i znatni spomenici imaju doći u državne centralne muzeje. Dakle, ako bi se ikada osnovao muzej za gornjojadranske otoke u Krku, po ovoj bi odredbi Bašćanska ploča kao takav znatni spomenik mogla doći samo u najbliži državni muzej...«

Iza toga je započela žestoka kampanja, raspirivana površnim i »senzacionim« reportażama u kojima je smatrano da će biti od najvećeg efekta, ako se pored lokalpatriotske, zapravo kampanilističke sentimentalnosti povrh svega istaknu — oh, kako moderno! — ugrožen »turistički interes«. Započelo je raditi i izvjesno podzemlje širenjem fantastične glasine, kao da je spomenik prodan u — Rim! I dok su u Zagrebu štampanj napred citirani članci, u noći između 16. i 17. kolovoza na samom terrainu »nestala« je bašćanska ploča. Jednostavno je odnešena! Međutim je službenom istragom otkriveno, da su je počinitelji zakopali u novogradnji školske zgrade, koja se gradi u Jurandvoru ispod crkve sv. Lucije na glavnoj cesti iz Krka u Bašku. Skrovište je trebalo biti pokriveno betonom i zazidano. Ovaj postupak je bio barbarski kao i način otpreme. (Isp. »Hrvatska Straža« VI, Zagreb 22. VIII. 1934.). Slijedili su mnogi ekscesji nahuškane mase, fantastični komentari, pa više ili manje točni prikazi i glose u zagrebačkoj i beogradskoj dnevnoj štampi. Ali se je i splitski list »Novo Doba« založio da ploča ostane na Krku,

Baščanska ploča u crkvi prije prenosa u Zagreb.

no prevagnulo je u simpatijama hrvatske javnosti u prilog prenosa mnogo kompetentnije mišljenje splitskog biskupa preuzv. g. dr. K. B o n e f a č i ć a koji je, uostalom, i rodom iz Baške. Konačno je pobijedila teza, da ova-ko dragocjena narodna starina predstavlja vlasništvo cjelokupnog naroda, a ne samo jedne općine. Naposljetku se javio i najkompetentniji stručnjak za očuvanje narodnih starina, to jest zagrebački konservator g. G. j. S z a b o. On se je u »Jutarnjem Listu« od 26. VIII. 1934. također založio za prenos te napisao m. o. i ovo: »... Od godine 1919. bio sam jedno osam puta pred pločom u Jurandvoru i na žalost sam morao konstatirati, da ovaj od stoljeća provlaženi kamen sve manje odolijeva tamo zimskoj studeni, a pogotovo mi se čini, da je ubrzan tempo oštećenja, otkako je ploča prekrivena staklom. Teško je bilo očekivati, da bi se konzervativnost crkvena htjela odlučiti na jedno ispravno rješenje: na prenos ploče na koje sigurno i prikladno mjesto... svakome mora biti jasno, da je krčki biskup i Kaptol ispravno, veoma ispravno radio kad je prepustio Strossmayerovoj Jugoslavenskoj Akademiji, da ploču kod sebe pohrani...« Valja još napose istaknuti, da se je u poslu oko prenosa svojim nastojanjem posebno istaknuo i sveuč. prof. g. dr. D. K n i e w a l d. Ploča je dakle napokon prenesena krajem kolovoza u Zagreb gdje će je konservirati i pohraniti u pomenutoj akademiji na Zrinjskom trgu.

(Isp. »Obzor« br. 193. i 194. i »Hrvatska Straža« br. 190., 193. i 195.; »Novosti« br. 231. i dr., sve g. 1934.)

Tekst ploče prenesen uglavnom u versiju današnjega književnoga jezika glasi ovako: † 1100. U ime Oca i Sina i Svetoga Duha. Az (ja) opat Držiha pisah se (ovo) o ledini koju dade Zvonimir kralj hrvatski u svoje vrijeme Svetoj Luciji. I svjedoci su mi župan

Desila krbavski i župan u Luki Prbnega (?). Ovaj posla Vitoslava na otok, da: tko to poreče, da ga prekune Bog i božja sila i četiri evanđelista i sv. Lucija, amin, i da tko ovdje živi moli Boga za njih. — Az (ja) opat Dobrovit sazidah ovu crkvu sa svojom braćom s devetnicom u vrijeme kneza Kuzme (cbladajuštago) koji je oviadao cijelom krajinom i bješe u to vrijeme Mikula (manastir sv. Nikole) u Otočcu sa Sv. Lucijom t. j. crkvom sv. Lucije) jedno (t. j. pod jednim opatom).

* S vremena na vrijeme, ali neoficijelno, raspravlja se mogućnost sistematske kolaboracije historičara u Jugoslaviji. Neki pomišljaju, što više, i na eventualnost jednog kongresa, po uzoru Poljske i Čehoslovačke, no to nam se čini vrlo malo vjerojatno.

* G. ing. Iveta pronašao je ispod podruma negdašnjeg isusovačkog samostana u Zagrebu (sadašnja armijska komanda, vojnička zgrada od vremena cara Josefa II.) dvije prostorije jednu pod drugom. Novinski reporteri domišljaju se da je tu moglo biti mučilište inkvizicije, a eventualno i spremište za dragocjenosti. Svakako bi sistematsko istraživanje gornjeg grada Zagreba dalo lijepih rezultata, kada bi se stručnjaci i gradske vlasti htjele dati na taj posao.

* Arheološko-historijski odio Hrvatskog Narodnog Muzeja u Zagrebu odlučio je zbog svog tako reći magazinskog smještaja u parteru glavne zgrade Jugoslavenske Akademije priređivati s vremena na vrijeme neke specijalne izložbe. Za vrijeme sleta sokolske zagrebačke župe priređena izložba izvjesnih nalaza na skupu antičkog novca, staklenih i drugih predmeta

Muško kolo u okolini Skoplja

itd. Zbirke su se unazad 50 godina i pedesetorostručile te je skrajnje vrijeme da se pitanje novih muzejskih zgrada u Zagrebu uzme u pretes dakako na osnovi paviljon-skoga i ne-intendantskoga sistema.

* G. dr. Nikola Vulić (* 1872.), profesor universiteta u Beogradu, izabran je za člana Francuske Akademije Nauka u Parisu. Promoviran je 1896. u Münchenu na čast doktora filosofije, 1897. postao je na beogradskoj Velikoj školi vanredni profesor, a 1901. pravi. Za vrijeme prošlog svjetskog rata, prešavši Albaniju, bio je aktivni universitetski profesor i u Francuskoj. U svom radu sretno je i uspješno sjedinio arheologa i antičkog historika, te je u istočnim dijelovima Jugoslavije danas prvak tih struka. Naročito se poslije rata istaknuo otkrićima grobova u Trebeništu. Zaslužan je što je sa svojim kolegama univ. prof. dr-ima Anastasijevićem i Radonićem proveo 1927. sproveo organizaciju međunarodnog bizantološkog kongresa u Beogradu, itd., itd.

* Društvo prijatelja starina grada Križevaca započelo je akciju, da se prikupljaju predmeti muzealne vrijednosti u svrhu osnivanja gradskoga muzeja.

* Stara tvrđava Zrinjskih na desnoj obali Une u Kostajnici biće opravljena. Jedna stručna komisija nedavno je pregledala ovu staru tvrđavu i podnijela iz-

vještaj Banskoj upravi u Zagrebu, koja je odobrila 30.000 Din. za opravak, dok bi radovi trebali početi u najskorije vrijeme.

* Počasni predsjednik Muzejskog odbora Matice Srpske u Novom Sadu, g. Joca Vujić (iz Sente), poklonio je 40 velikih slika Matičinom muzeju. Slike su od Dimitrija Avramovića, Ljubomira Aleksandrovića, Nikole Aleksića, Konstantina Danijela, Gjüre Jakšića, Gjorgja Krstića, Pavla Simića, Davida Cara, Katarine Ivanović, Arse Teodorovića, Aksentija Marodića, Pavla Gjurkovića, Novaka Radonića i dr.

* Državni arhiv u Novom Sadu preseljen je u Petrovaradin, u zgradu bivšeg petrovaradinskog magistrata (ugao Štrosmayerova ul. 3. i Jelačićeva ul. 8). Uredovnica uprave nalazi se na prvom spratu.

* Priznanje inozemstva jednomu našem numizmatičaru. — Najuglednija italijanska numizmatička revija »Rassegna Numismatica«, donosi u svome XXX godištu (str. 24. sl.) izvještaj o numizmatičkim radovima g. Dra Joze Petrovića, kustosa muzeja u Beogradu, publikovanim u »Starinaru« (knj. VII) i u nedjeljnoj rubrici »Vremena«. Ti se radovi odnose dijelom na antičku numizmatiku — nalaz drahmj iz Apolonije i Dyrrachiuma u selu Zaklopači kod Beograda, rad rimske kovnice u Viminacijumu, današnjem Kostolcu i t. d.

Iz jedne ulice u Bitolju

—, dijelom na srpsku numizmatiku — unikat jednog Dušanovog dinarića. Na polju jednog i drugog predmeta autor je do sada iznio veliki broj novih rezultata i »Rassegna Numismatica« nalazi laskavih riječi priznanja za stručnost i neumornost ovoga našeg istaknutog naučnog radnika.

* U Warszawi je održan slavistički kongres. Dosta je bilo učesnika i iz Jugoslavije, koji su referirali, m. o. i g. dr. Dimitrije Gjurović (Beograd): »Mitski elementi u svetlosti hrišćanstva u srpskoj narodnoj pesmi Car Lazar se privoljeva nebeskom carstvu«; P. J. Ham (Zagreb): »Iz studija o srpskohrvatskom akcentu«; dr. Fran Ilešić (Zagreb) »Adam Mickijević kod Južnih Slovena (današnjih Jugoslovena u okviru njegova života (do g. 1855.))«; dr. Aleksije Jelačić (Skoplje) »Ivan Turgenjev i Ksaver Šandor Gjalski«; Radovan Lalić (Skoplje) »Najnoviji prevodi sa jednih slovenskih jezika na druge slovenske jezike«; dr. Aleksandar Pogodin (Beograd) »Nekoliko napomena o postanku ruske države«; Pavle Popović, profesor Univerziteta, (Beograd) »Izvori dela Dositeja Obradovića«; dr. Vojislav Radovanović (Skoplje) »Problem proučavanja narodne nošnje« i »Opšti pogled na narodnu nošnju Južne Srbije«; dr. B. Škerlj (Beograd) »Rasni tip Slovenaca«, dr. Petar Skok (Zagreb) »O nekoliko problema balkanske lingvistike«; dr. Aleksandar Solovjov (Beograd) »Nacionalna ideja

kod srednjovjekovnih Slovena«; i dr. F. Stele (Ljubljana) »O crkveno-slovenskim ilustrovanim rukopisima u državnoj biblioteci u Ljubljani«.

* Hrvatsko kulturno i potporno društvo »Napredak« u Sarajevu odredilo je veći stipendij g. Krunoslav Draganoviću, studentu orijentalne akademije u Rimu, da ode u Carigrad na proučavanje arhiva u koliko se tiču povijesti Bosne. Društvo »Napredak« ovim je ukazalo put, kojim su već davno trebale poći obje naučne akademije u Jugoslaviji.

* Javljaju iz Smedereva da je tamošnji stari grad, rijetko monumentalni srednjovjekovni grad opet u opasnosti sa svoje ruševnosti. Među ostalim nebrojenim slučajevima i ovo je jedan od tolikih aktualnih povoda da se i u Jugoslaviji donese moderan zakon za muzeje i za čuvanje starina na terrainu.

* U Perastu, u Boki Kotorskoj, biće otvoren gradski muzej, jer ima velik broj vrijednih starina. Općina je sklona, da ostvari taj hvalevrijedni naum, a »Narodnoj Starini« biće milo da te starine postepeno i objelodani.

* Narodni Muzej u Ljubljani u sadašnjici je prenatrpan. Zato će se selekcija obaviti osnivanjem tzv. gradskog muzeja,

Ženska nošnja iz sela Bukova kraj Bitolja

koji će biti smješten u Auerspergovom dvoru. Ima 40 soba. Muzejski ravnatelj g. dr. Josip Mal napisao je o tome referat.

* U Zemunu je g. dr. Vladimir Čorović, prof. Univ. u Beogradu, svršio veći dio posla oko sređivanja Gradskog Arhiva. Spisi započinju s g. 1754. Najviše su sačuvani sudski dokumenti. Zanimljiv je i materijal o kriumčarenju robe u Srbiju. Zemun je bio pogranični grad Hrvatske dotično Habsburške Monarhije. I za problem naselja zemunski je arhiv vrlo dragocjen, naročito što se tiče useljevanja grčkog i cincarskog* elementa (Solari, Hadžibatuti, Pulje, Georgijevići, itd.). Ima i bogate građe: za povijest školstva, saniteta, bogoštovlja i k tome. A i istraživači genealogijâ naći će u arhivu obilnih podataka. kao i nacionalni historici za davne veze sa Srbijom.

* Družba Braće Hrvatskoga Zmaja u Zagrebu zamolila je grad

* Isp. recenziju g. dr. N. Radojčića o knjizi dr. D. J. Popovića »O Cincarima« u »Narodnoj Starini« (VIII, 1929.)

Bakar, da joj ustupi frankapanski »grad« i kuću Katarine Zrinjske rođ. Frankapan-Tržačke, jer bi rečena družba htjela da i u Bakru uredi muzej.

* U Kotoru je Narodni universitet priredio zanimljivu kulturnohistorijsku izložbu. Bile su izložene ikone, povelje i pisma, predmeti umjetničkog obrta, knjige, slike i dr. Inicijatori i priređivači time su u publici uvelike podigli smisao za starinarstvo i za čuvanje starina.

* Gradina Zelina u istoimenoj šumi nedaleko izvora potoka Zeline (u XV. stoljeću vlasništvo Petra Ludbreškoga a danas gospođe Hildegarde pl. Domin došla je sada u pitanje opravka i konšerviranja. Kulturna akcija jednog dijela građanstva u Sv. Ivanu Zelini uznastojala je da općinsko poglavarstvo gradinu otkupi i sačuva.

* Iskopavanje starokršćanske bazilike u Suvodolu kod Bitolja. Obaviješteni tradicionalnim nazivom mjesta a također i jednim nesvakidašnjim slučajem seljaci u Suvodolu, istočno od Bitolja, naišli

su u zemlji na zidove jedne crkvene građevine. Izaslanici Muzeja Južne Srbije u Skoplju utvrdili su da se radi o jednoj starokršćanskoj bazilici, a njeno iskopavanje povjerenje je g. dr. Francu Mesesnelu, universitetском docentu. Iskopavanja su vršena u tri maha, ali s malenim sretstvima i zato su bile pojedine kampanje kratkotrajne. Počelo je iskopavanje u novembru g. 1931., a radovi su prestali g. 1933. Tada je bilo stanje iskopina takovo, da se je mogao utvrditi tip građevine i njena neposredna okolina, ma da situacija na pr. na jugu nije bila još definitivno raščišćena. Bazilika u Suvodolu ima tri broda, jednu apsidu, narteks sa predvorjem i više sporednih prostorija sjeverno i južno od narteksa. Apsida je iznutra i s polja polukružna. Svaki brod ima svoj posebni izlaz u narteks, a dva izlaza vode u predvorje, koje se prema zapadu otvara jednim nesimetričkim portikom. Sjeverni izlaz iz narteksa vodi u skoro kvadratnu prostoriju, a iz nje dolazi se u nešto manju zapadnu prostoriju. Na jugu je samo jedna soba u vezi sa narteksom. U njoj se nalazi zidana klupa pored zapadnog i do polovine južnog zida. Dok južni brod nema ni jedan izlaz osim zapadnog, u sjevernom brodu postoje dva izlaza, od kojih je istočni kasnije zazidan. Ispred izlaza nalazi se hodnik od prirodnih kamenih ploča, a pored njega su lijevo i desno zgrade. Istočna je otvorena a prema nađenim predmetima (ognjište, pythos, pepeo) služila je kao kuhinja. Na jugo-zapadnom uglu, između predvorja i južne sobe, kasnije je dozidana jedna prilično trošna, četvrtasta, prostorija. Zemljište, kojim je bila crkva zatrpana, bilo je puno grobova iz različitih vremena, a najstariji su bili srednjovjekovni. U njima su nađeni skromni ukrasni predmeti. U narteksu ostali su tragovi poda iz mozaika, a jednako u sjevernom brodu i ispred izlaza u sjeverni brod. U zemlji je nađeno više ostataka antičkih (paganskih) skulptura, a neka spolia bila su uzidana u zidove basilike. Grčki natpisi na različnim odlomcima, a naročito na jednoj votivnoj ari u podu centralnoga broda, ne mogu objasniti postanak građevina niti sadrže ime varoši, kojoj je nesumnjivo pripadala basilika kao periferna crkva. Posebnost suvodolske basilike jesu njeni masivni pilastri od opeke i kamena u četvrtastom formatu (0.90×0.70 m). Glavni brod je dugačak 15.60 m, a širok 6.20 m, dok su bočni brodovi široki samo po 2 m. Dubina apside iznosi 3.30 m, a dubina unutrašnjeg narteksa, kao i predvorja 3 m. Najvažniji dio uređaja suvodolske basilike jeste prezbiterij sa septumom. Jednim stepeničastim temeljem bema je uzdignut iznad nivoa centralnog broda, a na zapadu se preko stepenice ulazi u prezbiterij. Na kamenom temelju stajali su stubovi sa četvrtastim bazamentima i oblim gornjim dijelom, sa ka-

pitelom od jako stiliziranog akantova lišća. Osam ovakih stubova nosilo je veoma jednostavan arhitrav sa krstićima. Između bazamentata bile su mramorne ploče, uvijek u dva jednaka tipa što se tiče formata i dekoracije. Glavni motivi su: Isusov kriptomogram, krst, riblja krljušt, akantus, delfin itd. Od svih dijelova septuma sačuvano je toliko fragmenata, da nije moguća samo rekonstrukcija nego i anastiloza. Na istočnom kraju septuma sa svake strane bio je tijesan ulaz u bema. Dalje su vjerovatno stajala subsellia za svećenike u stepeničastom obliku, a u apsidji bila je jednostavna klupa sa katedrom u dnu. Usred prezbiterija stajala je menza, na čijem fragmentu se nalazi skulptirana ruka nekoga sveca, što je velika rijetkost. Cio prostor unutar septuma bio je pokriven podom od mozaika. G. dr. F. Mesesnel, odličan stručnjak, a i naš suradnik, pripremio je niz iscrpljivih studija o ovim svojim arheološkim otkrićima.

* Francuski arheolog i historičar umjetnosti Gabriel Millet (* 1867. u St. Louisu u Senegalu), profesor na Ecole des Hautes-Etudes u Parisu od 1902., pisac djela »Le monastere de Daphni« (1900.), »Monuments byzantins de Mistra« (1910.), »L'école grecque dans l'architecture byzantine« (1916.) itd. itd. ujedno je i marljivi proučavalac stare srpske srednjovjekovne umjetnosti o kojoj je i znatno pisao. Ove godine studirao je pet mjeseci tu umjetnost po crkvama u Jugoslaviji. Prvi put ih je obišao još godine 1906. I sada je studirao evoluciju stila u starom srpskom slikarstvu, već je dosad publikovao djelo o staroj srpskoj arhitekturi (L'ancien art serbe, les Eglises, 1918). Veliki naučenjak zatekao je mnoge crkve u sasvim hrđavom stanju, neke su veoma vlažne, neke opet sasvim ruševne. I ova posjeta bila je zgodan povod, da se iz mrtvila krene davno projektovani muzejski zakon, ali ni ovaj puta nije bilo uspjeha. Možda će jednom i na to doći red...

* Svake godine Arheološko-istorijski Narodni Muzej u Beogradu vrši niz radova na terrainu pa je tako bilo i ove godine. Iskopavanjima u Stobima rukovodio je muzejski upravnik g. dr. Vladimír R. Petković, prof. Univ., dok je iskapanja predhistorijskog naselja na Humskoj Čuki kod Niša preuzeo g. dr. Miodrag Grbić, kustos muzeja. Vrijeme predhistorijskog naselja na Humskoj Čuki datirano je kao srednje brončano doba. Medjutim, izuzetno, vršena su i izvjesna arheološka traganja za predhistorijskim naseljima i u Pomoravlju. Cilj ovih radova bio je taj, da se utvrdi veza između Podunavlja sa predklasičnom Grčkom preko Pomoravlja. Pronadjeni kulturni slojevi tu su datirani sa ca. 1600. godinom prije Hrista. Nego veličina ekonomskih i kulturnih strujanja pomenutog doba ne

može se odrediti bez naknadnih istraživanja na samoj Humskoj Čuki i njenoj okolini. A i nekoliko nedirnutih predhistorijskih nalazišta u Pomoravlju čeka na arheološki rad,

koji bi potvrdio pretpostavku o tiješnjim vezama Pomoravlja sa predklasičnom Grčkom. Humska Čuka sama za sebe predstavlja značajan prilog arheologiji.

DAROVİ MUZEJU ZA UMJETNOST I UMJETNIČKI OBRT U ZAGREBU.

Od posljednje objave darovala su zbirci ovoga muzeja slijedeća p. n. gg.:

Filip Vlahović, lončar, Zagreb, 1 glinenu vazu iz bivše tvornice Kalina u Zagrebu i 1 glineni cvjetnjak.

Dr. Stella Ubel-Cavaliere, Zagreb, 1 velum humerale iz XVIII. stoljeća i 1 pokrivalo.

Viktor Pinter, stud. techn. i Marcel Davilla, stud. econom. Zagreb, 1 pladanj od kamenine iz negdašnje tvornice Sonnenberg u Krapini iz sredine XIX. stoljeća, 2 tintarnice od kamenine iste tvornice, 1 vazvu iste tvornice, 3 posudice iste tvornice, 1 čašu, 1 šalicu, 1 tanjurić, 1 tanjur iste tvornice, 1 tanjur i 1 vrč iz tvornice Schütz u Petrovču kod Celja, 1 pepeonik od gline, 1 tanjur od porculana Karlsbad, 1 lončić od porculana, 1 zdjelicu od kamenine, 1 sjenilo za svjetiljku, 1 šparavac od drva, 1 cvjetnjak od gline, 1 lončić od kamenine, 1 okvir od gline, 1 tanjur iz negdašnje tvornice Barbot u Zagrebu, 1 ključić od džepnog sata iz 18. stoljeća, 4 tanjura i 1 vazvu iz negdašnje tvornice Sonnenberg u Krapini.

Slava Sollar, Zagreb, 1 divit od pakfonga iz Bosne, 1 burence od kamenine, 1 kišobran iz prve polovine XIX. stoljeća, 1 bocu od stakla iz prve pol. 19. stoljeća, 1 gonometar od mjedi iz god. 1729., 1 nadžak od mjedi, 2 zejtinjače od mjedi, 1 sunčani sat iz god. 1683.

Ali Numan Hodža, Zagreb, perzijski sag (veći fragmenat).

Arh. Stjepan Podhorsky, prof. sred. tehn. škole, Zagreb, 1 ključanicu od željeza iz župne crkve u Granešini.

Janko Burgstaller-Remetski, sudb. vijećnik u m., Zagreb, velociped (visoki bicikl) oko god. 1890.

Jovanka Milošević, supr. trg., Banjaluka, 1 ikonu na drvu.

Petar Vujnović, priv. namj., Zagreb, 2 ključa.

Klub »Kvak«, Zagreb, 2 tanjura iz negdašnje tvornice Barbot u Zagrebu.

Dr. Ljudevit Ivančan, kanonik, Zagreb, 1 glinenu peć iz poč. 19. stoljeća.

Zagrebačka Dionička Pivovara, Zagreb, 1 burence od kamenine iz negdašnje tvornice Barbot u Zagrebu.

Prof. Marija Lorković, 4 tanjura iz negdašnje tvornice Barbot u Zagrebu i 1 vrčić.

Stjepan Sinković, Gusakovec, 1 starinski ključ od željeza i 1 pećnjak od gline s reljefnim ukrasom iz XVII./XVIII. stoljeća.

Berta Berger, Zagreb, 1 dalmatiku iz sredine XIX. stoljeća i 2 pale, 1 molitvenik štampan u Zagrebu 1804. godine.

Apolonija Weiss, vezilja, Zagreb, 3 par lutkica.

Julijana Brunšmid, udova iz univ. prof. dra. J. Brunšmida, 1 ikonu na drvu;

tt. Drag. Rožić i sin Zagreb, 1 pletaći stroj za pletenje »žnora«;

Srećko Sabljak, nastavnik Državne obrtne škole u Zagrebu, 6 brava iz željeza iz XVIII. stoljeća, 3 ključa, 4 željezna okova, 1 bocu od kositra iz god. 1821, batiče od naprave za pravljenje čipaka, 2 barokna svijećnjaka, ulomke drvenih ornamenata sa oltara, 9 okova za vrata, 1 kutomjer od mjedi iz god. 1793, 1 mjerilo od drva i mjedi;

Nikola Belin, tapetar i antikvar, Zagreb, 1 nož za zarezivanje guščjih pera;

Sedlaček Marija, supruga direktora gimnazije, Karlovac, 1 cigarušu od stive iz prve pol. XIX. stolj.;

Pankrac Slavko, trgovac u Peščenici, 1 lulu od stive iz početka XIX. stoljeća;

Sjedinjene tvornice stakla d.d. Zagreb, tehnički prikaz fabrikacije staklenih čaša;

Rudolf Pasarić, trgovac, Zagreb, tehnički prikaz brušenja čaša i vaza.

NARODNA STARINA" sv. 34., XIII. knj., 3-4. br.
U ZAGREBU, 31 XII. 1934.

VLASNIK, GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK:

Dr. JOSIP MATASOVIĆ

PROF. UNIV. U SKOPLJU.

TISAK »TIPOGRAFIJA« D. D., ZAGREB.